

<https://doi.org/10.31891/2307-5740-2026-350-2>

УДК 338.45:338.124.4:658.8:65.012.8

JEL Класифікатор: L20, M21, D81, G32

ЗАХАРЧУК Наталія

Хмельницький національний університет

<https://orcid.org/0000-0001-5486-3635>

Zakharch_n_m@ukr.net

ГАВЛОВСЬКА Наталія

Хмельницький національний університет

<https://orcid.org/0000-0003-1084-2853>

КРИЗОВА ТУРБУЛЕНТНІСТЬ І РИНКОВИЙ ПОТЕНЦІАЛ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ: БЕЗПЕКООРІЄНТОВАНІ УПРАВЛІНСЬКІ РЕАКЦІЇ

У статті досліджено макроекономічні показники ведення бізнесу та наявного ринкового потенціалу, а також визначено основні тенденції розвитку промислових підприємств. Наведено характеристики ринкового потенціалу промислових підприємств з представленням динаміки їх кількісного складу та спроможності ринку забезпечувати наявний попит. Проаналізовано вплив інфляції на виробничу діяльність підприємств за рахунок зміни вартості ресурсів. З метою аналізу розвитку ринку наведено обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг) промислових підприємств у розрізі регіонів за 2015 – 2023 роки. Представлено динаміку індексів підприємств з виробництва будівельних матеріалів та виробів, яка демонструє вразливість сектора до кризових явищ, високу циклічність попиту обумовлену виробництвом, а також здатність до швидкого відновлення. Проведено аналіз витрат підприємств з виробництва будівельних матеріалів та виробів у 2015 – 2024 роках та визначено їх фінансові результати діяльності за відповідний період. Проаналізовано спроможність нормально функціонувати в умовах надзвичайної турбулентності зовнішнього середовища та значних викликів. Приділено увагу кризовим явищам та наявним тенденціям у промисловості. Розроблено авторське бачення проблематики еволюції зовнішнього середовища функціонування промислових підприємств в Україні. Така інформація може слугувати своєрідною «дорожньою картою», яка дозволяє розуміти не лише трансформації зовнішнього середовища, які вже відбулися, а й передбачати майбутні виклики. Такий підхід може бути використано для ретроспективного аналізу та формування адаптивних стратегій з метою забезпечення економічної безпеки підприємств та максимальної реалізації ринкового потенціалу.

Ключові слова: ринковий потенціал, безпекоорієнтоване управління, промислові підприємства, розвиток, ризик, криза, турбулентність, середовище функціонування.

ZAKHARCHUK Nataliya, HAVLOVSKA Nataliia

Khmelnytskyi National University

CRISIS TURBULENCE AND THE MARKET POTENTIAL OF INDUSTRIAL ENTERPRISES: ECONOMIC-SECURITY-ORIENTED MANAGERIAL RESPONSES

The article investigates macroeconomic indicators of doing business and the available market potential, and identifies the key development trends of industrial enterprises. The market potential of industrial enterprises is characterised by presenting the dynamics of their quantitative composition and the market's capacity to satisfy existing demand. The impact of inflation on enterprises' production activity is analysed through changes in the cost of resources. To examine market development, the paper presents the volume of sold production (goods and services) of industrial enterprises by regions for 2015–2023. The dynamics of production indices for enterprises manufacturing construction materials and products are provided, demonstrating the sector's vulnerability to crises, high demand cyclicity driven by production factors, and its ability to recover rapidly. The costs of enterprises producing construction materials and products in 2015–2024 are analysed, and their financial performance for the corresponding period is determined. The study also assesses enterprises' capacity to operate normally under extreme external environmental turbulence and significant challenges. Particular attention is paid to crisis phenomena and current trends in industry. An authorial perspective on the evolution of the external environment of industrial enterprises' functioning in Ukraine is developed. This information may serve as a "roadmap" that enables understanding not only the transformations of the external environment that have already occurred, but also anticipating future challenges. The proposed approach can be used for retrospective analysis and for developing adaptive strategies aimed at ensuring enterprises' economic security and maximising the realisation of market potential.

Keywords: market potential, safety-oriented management, industrial enterprises, development, risk, crisis, turbulence, operating environment.

Стаття надійшла до редакції / Received 11.12.2025

Прийнята до друку / Accepted 16.01.2026

Опубліковано / Published 29.01.2026

This is an Open Access article distributed under the terms of the [Creative Commons CC-BY 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

© Захарчук Наталія, Гавловська Наталія

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Сучасні умови ведення бізнесу обумовлюють необхідність детального аналізу цільових ринків та його сегментування для ідентифікації кожного суб'єкта господарювання на такому ринку і визначення потенційної його частки, який може охопити такий суб'єкт. Ринковий потенціал підприємства характеризує його можливості за умови використання всіх наявних ресурсів і сприятливого середовища функціонування, однак реалії зазвичай набагато складніші та мають обмеження, що ставить перед менеджментом низку завдань з аналізу ринку та визначення ринкового потенціалу.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ З ДАНОЇ ПРОБЛЕМИ

Дослідженню потенціалу різних соціально-економічних систем та безпосередньо ринковому потенціалу присвячено значну кількість наукових публікацій, серед яких можна виділити праці: Берсуцького А. [1], Головчук Ю., Стадник В., Іжевського П. [2], Перерви П. Кучинського В. [3], Турила А. [4] та інших науковців.

ВИДІЛЕННЯ НЕВИРІШЕНИХ РАНІШЕ ЧАСТИН ЗАГАЛЬНОЇ ПРОБЛЕМИ, КОТРИМ ПРИСВЯЧУЄТЬСЯ СТАТТЯ

Однією з важливих проблем для підприємства є визначення реального платоспроможного попиту на ринку, участі підприємства у забезпеченні своїми товарами такого попиту, а також врахування всіх ризиків і загроз, які можуть цьому процесу суттєво перешкоджати.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Метою статті є проведення аналізу ринкового потенціалу та особливостей функціонування промислових підприємств в сучасних умовах.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Аналіз трансформацій макроекономічного середовища у 2020-2025 рр., свідчить про складну ситуацію на ринках, особливо для промислових підприємств. При цьому бізнес-середовище констатує значне погіршення умов діяльності і падіння платоспроможного попиту населення.

Для підтвердження цієї тези проаналізуємо індекс споживчих цін в Україні (рис. 1), який належить до макроекономічних індикаторів, що формують економічні передумови для ведення бізнесу.

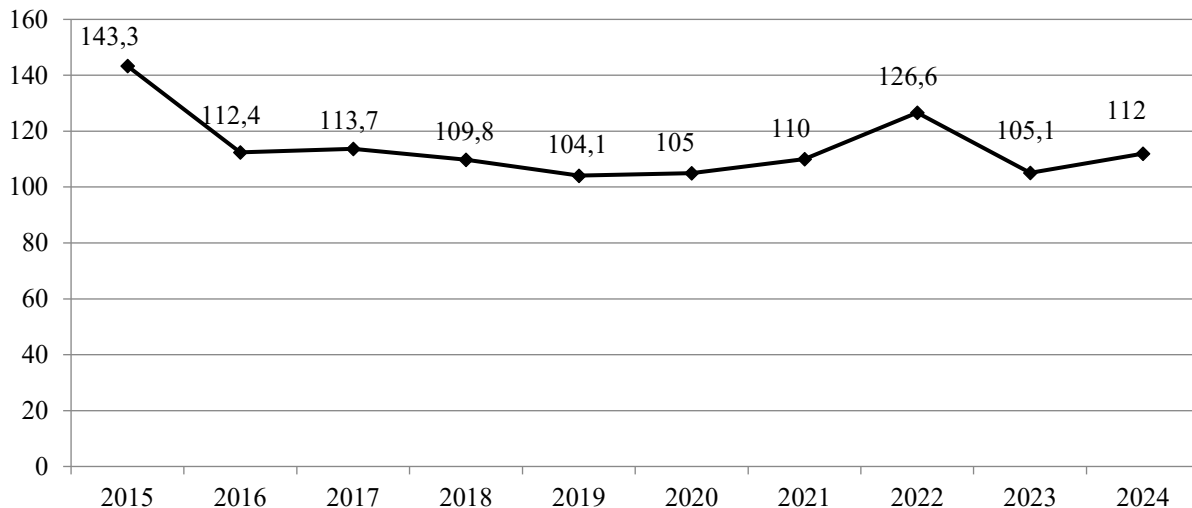

Рис. 1. Індекс споживчих цін (річний) в Україні протягом 2015 – 2024 рр., %*

*побудовано за [5]

Аналіз динаміки індексу споживчих цін свідчить про його коливання від 104,1% до 143,3% протягом 2015 – 2024 рр., і свідчить про значний тиск інфляційних чинників, особливо у 2015 р. – 143,3% та 2022 р. – 126,6%, на виробничу діяльність підприємств за рахунок зміни вартості ресурсів і зростання собівартості продукції підприємств. У 2023 р. спостерігається зниження інфляційного тиску до 105,1% з подальшим його зростанням у 2024 р. до 112,0%, що свідчить про тривале відновлення макроекономічної рівноваги. Така динаміка інфляції прямо впливає на ринковий потенціал промислових підприємств, оскільки знижує реальні доходи населення та звужує платоспроможний попит, а також підвищує цінові ризики і невизначеність щодо місткості ринку.

З метою поглибленого аналізу ринку, доцільно провести аналіз кількості діючих промислових підприємств в Україні та за регіонами протягом 2015 – 2023 рр. (наведено у таблиці 1).

Зміни кількості діючих підприємств відображають не лише адаптивність бізнесу, а й трансформацію конкурентного поля, що безпосередньо визначає умови формування та реалізації ринкового потенціалу підприємств у регіонах. Дані наведені у таблиці 2 свідчать про суттєві зміни в кількості діючих промислових підприємств в Україні протягом 2015 – 2023 рр.

З метою комплексної діагностики та всебічного розуміння впливу змін на промислові підприємства проведемо оцінювання результативності діяльності промислових підприємств, що відображається у обсягах реалізованої продукції і наведено у таблиці 2.

Таблиця 1

Кількість діючих промислових підприємств в Україні та за регіонами протягом 2015-2023 рр.*

Регіон	Од. виміру	Роки								
		2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Україна, од.	од.	42564	38555	42026	44425	47679	47806	49059	36422	41846
	%	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Вінницька обл.	од.	1319	1157	1233	1334	1436	1390	1432	1190	1335
	%	3,10	3,00	2,93	3,00	3,01	2,91	2,92	3,27	3,19
Волинська обл.	од.	727	650	691	757	788	798	871	757	862
	%	1,71	1,69	1,64	1,70	1,65	1,67	1,78	2,08	2,06
Дніпропетровська обл.	од.	3241	3149	3523	3857	4155	4204	4427	3798	4196
	%	7,61	8,17	8,38	8,68	8,71	8,79	9,02	10,43	10,03
Донецька обл.	од.	1765	1622	1511	1366	1510	1327	1332	506	523
	%	4,15	4,21	3,60	3,07	3,17	2,78	2,72	1,39	1,25
Житомирська обл.	од.	1429	1285	1370	1460	1586	1563	1601	1298	1471
	%	3,36	3,33	3,26	3,29	3,33	3,27	3,26	3,56	3,52
Закарпатська обл.	од.	914	752	846	973	1029	1137	1112	850	970
	%	2,15	1,95	2,01	2,19	2,16	2,38	2,27	2,33	2,32
Запорізька обл.	од.	1883	1828	1998	2097	2237	2281	2355	1414	1514
	%	4,42	4,74	4,75	4,72	4,69	4,77	4,80	3,88	3,62
Івано-Франківська обл.	од.	1357	1151	1280	1421	1479	1426	1415	1141	1324
	%	3,19	2,99	3,05	3,20	3,10	2,98	2,88	3,13	3,16
Київська обл.	од.	2719	2665	2923	3017	3154	3130	3194	2434	2852
	%	6,39	6,91	6,96	6,79	6,62	6,55	6,51	6,68	6,82
Кіровоградська обл.	од.	868	780	843	896	954	943	954	802	896
	%	2,04	2,02	2,01	2,02	2,00	1,97	1,94	2,20	2,14
Луганська обл.	од.	496	718	493	471	571	467	493	51	106
	%	1,17	1,86	1,17	1,06	1,20	0,98	1,00	0,14	0,25
Львівська обл.	од.	2730	2297	2611	2763	2942	3032	3072	2571	2931
	%	6,41	5,96	6,21	6,22	6,17	6,34	6,26	7,06	7,00
Миколаївська обл.	од.	1083	984	1033	1092	1163	1172	1262	808	938
	%	2,54	2,55	2,46	2,46	2,44	2,45	2,57	2,22	2,24
Одеська обл.	од.	2233	1963	2170	2281	2384	2364	2347	1719	2023
	%	5,25	5,09	5,16	5,13	5,00	4,94	4,78	4,72	4,83
Полтавська обл.	од.	1228	1076	1235	1311	1381	1385	1467	1194	1332
	%	2,89	2,79	2,94	2,95	2,90	2,90	2,99	3,28	3,18
Рівненська обл.	од.	899	805	884	943	1005	1029	1074	935	1030
	%	2,11	2,09	2,10	2,12	2,11	2,15	2,19	2,57	2,46
Сумська обл.	од.	875	784	839	885	921	949	992	778	848
	%	2,06	2,03	2,00	1,99	1,93	1,99	2,02	2,14	2,03
Тернопільська обл.	од.	883	735	793	818	860	878	899	774	873
	%	2,07	1,91	1,89	1,84	1,80	1,84	1,83	2,13	2,09
Харківська обл.	од.	3699	3143	3490	3677	3879	3918	4084	2729	3112
	%	8,69	8,15	8,30	8,28	8,14	8,20	8,32	7,49	7,44
Херсонська обл.	од.	949	850	950	994	1062	1009	1023	272	411
	%	2,23	2,20	2,26	2,24	2,23	2,11	2,09	0,75	0,98
Хмельницька обл.	од.	1074	944	1012	1073	1160	1201	1266	1066	1183
	%	2,52	2,45	2,41	2,42	2,43	2,51	2,58	2,93	2,83
Черкаська обл.	од.	1159	1097	1210	1250	1355	1328	1357	1107	1285
	%	2,72	2,85	2,88	2,81	2,84	2,78	2,77	3,04	3,07
Чернівецька обл.	од.	559	487	562	598	628	650	656	524	600
	%	1,31	1,26	1,34	1,35	1,32	1,36	1,34	1,44	1,43
Чернігівська обл.	од.	880	793	866	908	971	946	978	702	789
	%	2,07	2,06	2,06	2,04	2,04	1,98	1,99	1,93	1,89
м. Київ	од.	7595	6840	7660	8183	9069	9279	9396	7002	8442
	%	17,84	17,74	18,23	18,42	19,02	19,41	19,15	19,22	20,17

*сформовано автором за [6]

Таблиця 2

Обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг) промислових підприємств у розрізі регіонів за 2015 – 2023 рр.*

Регіон	Од. виміру	Роки								
		2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Україна	тис. грн	1887535,4	2305695,9	2817768,9	3248378,6	3230045,2	3460666,4	4916736,2	3999858,2	4530775,4
	%	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Вінницька обл.	тис. грн	34099,9	47785,6	67273	76206,1	83429,8	87171,2	101103,7	108704,1	138065,3
	%	1,81	2,07	2,39	2,35	2,58	2,52	2,06	2,72	3,05
Волинська обл.	тис. грн	20324,7	25386	32482	36937,7	38811,4	37382	57700,9	64648,2	68951,3
	%	1,08	1,10	1,15	1,14	1,20	1,08	1,17	1,62	1,52
Дніпропетровська обл.	тис. грн	308295,6	353429,6	475156,7	534150,4	516110,1	490524,2	765760,6	516049,6	582985,1
	%	16,33	15,33	16,86	16,44	15,98	14,17	15,57	12,90	12,87

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Донецька обл.	тис. грн	193272,6	219998,2	264652	338666,3	297232,2	251956,2	407467,8	97562,4	92309,4
	%	10,24	9,54	9,39	10,43	9,20	7,28	8,29	2,44	2,04
Житомирська обл.	тис. грн	23409,4	31291,2	37940,3	45174,4	45108,8	48055	59354,1	58862,8	79995,1
	%	1,24	1,36	1,35	1,39	1,40	1,39	1,21	1,47	1,77
Закарпатська обл.	тис. грн	13924	18641,8	22683,9	26155,1	26167,2	27978,8	37253,4	39468,4	52637,2
	%	0,74	0,81	0,81	0,81	0,81	0,81	0,76	0,99	1,16
Запорізька обл.	тис. грн	124986,3	143054	184256,5	207064,4	190179,6	182861,8	276211,5	216154,5	172445,1
	%	6,62	6,20	6,54	6,37	5,89	5,28	5,62	5,40	3,81
Івано-Франківська обл.	тис. грн	22182	23514,8	35545	52967,6	52372,5	55590,5	79496	56771,3	70087,8
	%	1,18	1,02	1,26	1,63	1,62	1,61	1,62	1,42	1,55
Київська обл.	тис. грн	90413,1	111255,2	123662,1	141429,8	141132,1	186075,6	229076,4	233713,3	301542,6
	%	4,79	4,83	4,39	4,35	4,37	5,38	4,66	5,84	6,66
Кіровоградська обл.	тис. грн	20172,2	24214,7	28464,1	30613,7	32544,2	37975,1	48725,8	45664,7	57665,2
	%	1,07	1,05	1,01	0,94	1,01	1,10	0,99	1,14	1,27
Луганська обл.	тис. грн	22922	32441,5	19097,9	17987	19409,8	18861,2	21145,6	2159,7	88,8
	%	1,21	1,41	0,68	0,55	0,60	0,55	0,43	0,05	0,00
Львівська обл.	тис. грн	72703,1	91605,9	112522,4	135277,1	137949,3	150211,6	192560,8	228741,5	263629
	%	3,85	3,97	3,99	4,16	4,27	4,34	3,92	5,72	5,82
Миколаївська обл.	тис. грн	31815,7	39870,3	42918,8	47824,5	49903,8	52536,8	73138,6	40156,4	48504,4
	%	1,69	1,73	1,52	1,47	1,54	1,52	1,49	1,00	1,07
Одеська обл.	тис. грн	54615,8	65954,5	73485,5	79926,7	72282,9	89664,3	119640,6	94636,6	109910,3
	%	2,89	2,86	2,61	2,46	2,24	2,59	2,43	2,37	2,43
Полтавська обл.	тис. грн	108082	115579,4	146471,3	167952,7	169855	173214,6	235780,3	135331,9	138005
	%	5,73	5,01	5,20	5,17	5,26	5,01	4,80	3,38	3,05
Рівненська обл.	тис. грн	21087,5	23325	27254,2	30637	32592,4	34935,4	45848,8	48427,8	61137,3
	%	1,12	1,01	0,97	0,94	1,01	1,01	0,93	1,21	1,35
Сумська обл.	тис. грн	27214,7	29707	34701,6	43129,1	42638,3	45702,4	58199,3	47527,2	62548
	%	1,44	1,29	1,23	1,33	1,32	1,32	1,18	1,19	1,38
Тернопільська обл.	тис. грн	12631,9	16280,6	20335,4	23719,1	23540,3	27315,5	39715,8	39143	49286,9
	%	0,67	0,71	0,72	0,73	0,73	0,79	0,81	0,98	1,09
Харківська обл.	тис. грн	93791,8	115498,1	138913,8	157946,8	159007,5	168927	204906,7	124791,1	165349,9
	%	4,97	5,01	4,93	4,86	4,92	4,88	4,17	3,12	3,65
Херсонська обл.	тис. грн	16527	21673,4	24614,2	27477,8	29431,2	31544,8	40449,2	11700,5	4850,2
	%	0,88	0,94	0,87	0,85	0,91	0,91	0,82	0,29	0,11
Хмельницька обл.	тис. грн	19572	25508	31702,5	36594,5	40236,1	44609,8	57595,8	56740,8	70548,5
	%	1,04	1,11	1,13	1,13	1,25	1,29	1,17	1,42	1,56
Черкаська обл.	тис. грн	47125,6	53654,2	64224,8	74521,2	93602,5	100406,6	158095	121032,4	139604,8
	%	2,50	2,33	2,28	2,29	2,90	2,90	3,22	3,03	3,08
Чернівецька обл.	тис. грн	5827,1	7503,6	9250,1	10184,8	11109,7	11846,4	16542,4	18524,1	27823,5
	%	0,31	0,33	0,33	0,31	0,34	0,34	0,34	0,46	0,61
Чернігівська обл.	тис. грн	22128,1	33047,6	39324,9	34291,8	33222	34002,5	65509,3	33926,2	46992,8
	%	1,17	1,43	1,40	1,06	1,03	0,98	1,33	0,85	1,04
м. Київ	тис. грн	480411,4	635475,3	760835,7	871542,8	892176,5	1071317,2	1525457,7	1559419,5	1725812,1
	%	25,45	27,56	27,00	26,83	27,62	30,96	31,03	38,99	38,09

*сформовано автором за [7]

Обсяги реалізації продукції є наближеним індикатором реалізованого ринкового потенціалу, оскільки відображають фактичну місткість ринку та здатність підприємств конвертувати попит у дохід в умовах турбулентності. В загалом обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг) промислових підприємств протягом аналізованого періоду зріс з 1887535,4 тис. грн у 2015 р. до 4530775,4 тис. грн у 2023 р., що свідчить про позитивну динаміку особливо враховуючи умови функціонування вітчизняних підприємств. Що ж стосується розподілу обсягів реалізації за регіонами, то лідером є м. Київ (як при аналізі кількості діючих підприємств), значення показника коливається від 25,45% у 2015 р. до 38,99% у 2023 р., також досить високі значення показника демонструє Дніпропетровська обл., значення коливається від 12,87% у 2023 р. до 16,86% у 2017 р. Позитивну динаміку зростання демонструють такі області, як Львівська, Київська, Черкаська. Тобто ринковий потенціал для таких регіонів є набагато вищим ніж у інших регіонах, однак війна вносить свої корективи і поступово бізнес переміщується у західні області. Диференціація регіонів за обсягами реалізації свідчить про неоднаковий ринковий потенціал, що визначається концентрацією споживачів, логістичною доступністю, виробничою кооперацією та рівнем безпекових ризиків.

Для реалізації поставлених у дослідженні завдань, необхідно провести аналіз діяльності підприємств з виробництва будівельних матеріалів та виробів, які є важливою складовою вітчизняного промислового комплексу. Для початку на рис. 2 наведемо індекси промислової продукції підприємств з виробництва будівельних матеріалів та виробів протягом 2015 – 2024 рр.

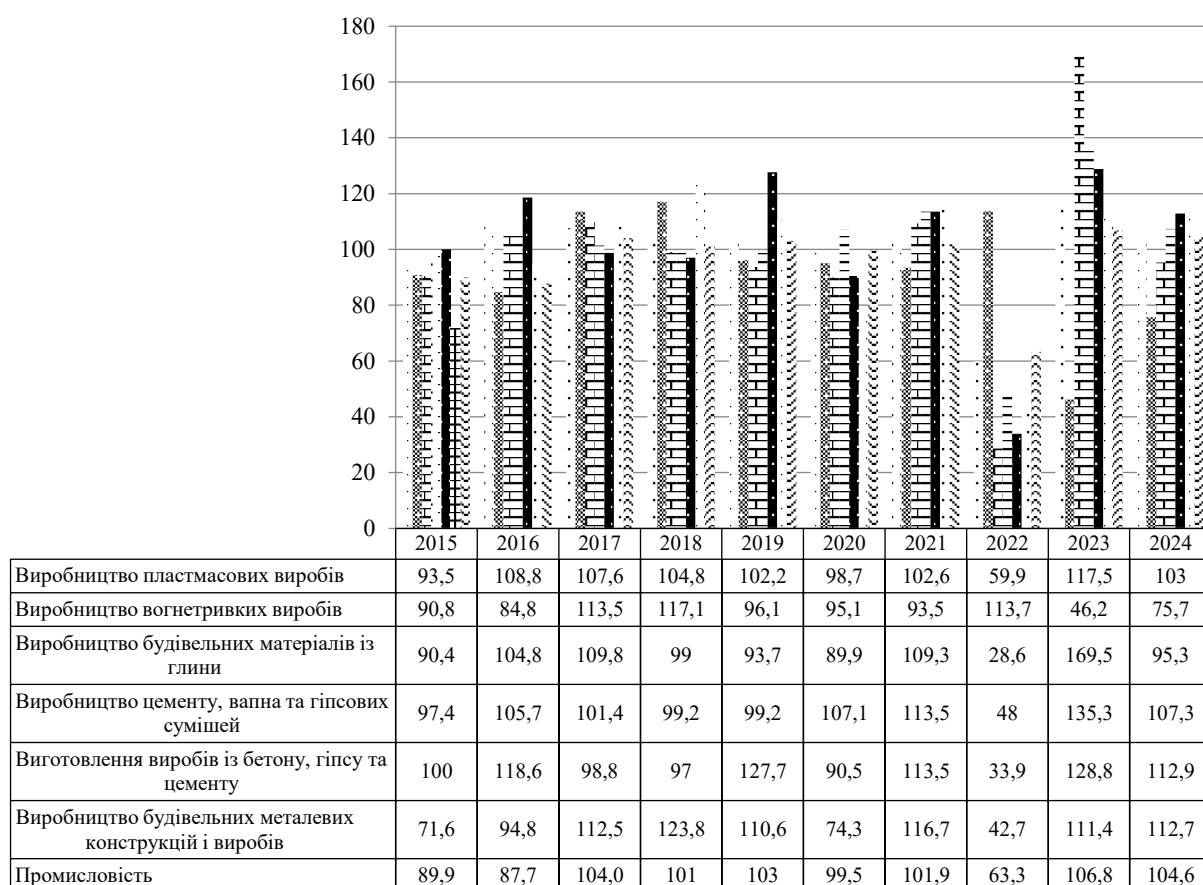

Рис. 2. Індеси промислової продукції підприємств з виробництва будівельних матеріалів та виробів протягом 2015 – 2024 рр., % до попереднього року*

*побудовано автором за даними [8]

Аналіз наведених індексів промислової продукції протягом 2015 – 2024 рр. є нерівномірним, однак у 2022 р. відмічається його падіння майже за всіма підприємствами з виробництва будівельних матеріалів та виробів, а також їх відновлення у 2023 – 2024 рр. Проаналізуємо більш детально основні тенденції за видами:

– виробництво пластмасових виробів має найнижчий рівень аналізованого показника у 2022 р – 59,9% та значне його зростання у 2023 р. – 117,5% та 2024 р. – 103,0%, що пов'язано із повномасштабною війною та залежністю галузі від імпортової сировини та логістичних зв'язків;

– виробництво вогнетривких виробів характеризується значним падінням аналізованого показника у 2023 р. до 46,2% та частковим відновленням у 2024 р. до 75,7%, варто зазначити що такі значення пов'язанні із енерговитратністю виробництва та значними перебоями електроенергії у 2022 р.;

– виробництво будівельних матеріалів із глини характеризується критичним зниженням аналізованого показника у 2022 р. до 28,6% та вражаючим зростанням у 2023 р. до 169,5%, що пояснюється так званим «ефектом відкладеного попиту», хоча вже у 2024 р. даний показник становить – 95,3%;

– виробництво цементу, вапна та гіпсових сумішей характеризується значним зниженням аналізованого показника у 2022 р. до 48,0% та його зростання у 2023 р. до 135,3% та у 2024 р. до 107,3%;

– виготовлення виробів із бетону, гіпсу та цементу має найвищий рівень аналізованого показника у 2023 р. – 128,8%, після падіння у 2022 р. (значення становило 33,9%) та його стабільним рівнем у 2024 р. – 112,9%;

– виробництво будівельних металевих конструкцій і виробів характеризується значним зниженням аналізованого показника у 2022 р. до 42,7%, і його зростанням у 2023 р. до 111,4% та у 2024 р. до 112,7%.

Наведена динаміка індексів підприємств з виробництва будівельних матеріалів та виробів демонструє вразливість такого ринкового сектора до кризових явищ, високу циклічність попиту обумовлену виробництвом, а також здатність до швидкого відновлення. Однак, темпи зростання індексів виробництва не дають повного уявлення про стійкість підприємств та їх ринковий потенціал, і потребують дослідження витрат, фінансових результатів, рентабельності тощо.

В умовах критичних викликів, що зумовлені зовнішнім середовищем, особливої актуальності набуває дослідження витрат підприємств з виробництва будівельних матеріалів та виробів у 2015 – 2024 рр., які згруповано у таблиці 3.

Таблиця 3

Витрати підприємств з виробництва будівельних матеріалів та виробів у 2015 – 2024 рр.*

Вид економічної діяльності	Роки								
	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Виробництво пластмасових виробів	40712,9	44385,1	50137,5	58580,1	58479,0	61861,7	78425,7	70816,1	83242,5
Виробництво вогнетривких виробів	2547,8	2822,9	3786,6	4967,9	5502,5	4962,3	6055,3	2992,3	4278,5
Виробництво будівельних матеріалів із глини	16558,5	8442,4	9439,1	10189,6	9776,3	10638,5	12564,6	9018,4	10207,6
Виробництво цементу, вапна та гіпсових сумішей	19801,8	16570,8	17317,0	19739,2	20853,7	23689,6	24133,2	22047,5	25368,2
Виготовлення виробів із бетону, гіпсу та цементу	22055,7	26157,7	32488,5	37981,4	42060,6	46352,3	59797,5	37938,6	52862,7
Виробництво будівельних металевих конструкцій і виробів	9358,7	10065,2	12971,9	17933,7	22046,5	18698,8	28226,7	20588,1	30680,4
З них собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)									
Виробництво пластмасових виробів, млн. грн	27901,8	34856,4	41605,0	48297,2	48448,3	48841,5	65398,0	55999,8	69396,8
Питома вага у загальних витратах, %	68,53	78,53	82,98	82,45	82,85	78,95	83,39	79,08	83,37
Виробництво вогнетривких виробів, млн. грн	1697,8	2210,2	2885,7	3994,5	4479,9	3972,5	5082,7	2375,5	3417,0
Питома вага у загальних витратах, %	66,64	78,30	76,21	80,41	81,42	80,05	83,94	79,39	79,86
Виробництво будівельних матеріалів із глини, млн. грн	4968,7	5500,1	6658,3	7584,5	7584,5	7115,0	9612,1	5513,9	7314,4
Питома вага у загальних витратах, %	30,01	65,15	70,54	74,43	77,58	66,88	76,50	61,14	71,66
Виробництво цементу, вапна та гіпсових сумішей, млн. грн	8759,2	9737,2	11608,1	14682,5	15723,6	15068,4	18981,7	13234,9	18662,3
Питома вага у загальних витратах, %	44,23	58,76	67,03	74,38	75,40	63,61	78,65	60,03	73,57
Виготовлення виробів із бетону, гіпсу та цементу, млн. грн	7257,7	8053,2	9850,6	12396,5	13642,3	12655,6	15442,8	11526,5	17501,0
Питома вага у загальних витратах, %	32,91	30,79	30,32	32,64	32,43	27,30	25,83	30,38	33,11
Виробництво будівельних металевих конструкцій і виробів, млн. грн	6360,6	7667,5	10460,9	15059,0	18819,2	15156,3	24504,2	16706,1	26552,0
Питома вага у загальних витратах, %	67,96	76,18	80,64	83,97	85,36	81,05	86,81	81,14	86,54

*сформовано автором за [9]

Найбільші витрати серед аналізованих підприємств спостерігаються у таких галузях, як виробництво пластмасових виробів у 2023 р. – 83242,5 млн. грн та виготовлення виробів із бетону, гіпсу та цементу у 2023 р. – 52862,7 млн. грн.

Зростання витрат спостерігається майже за всіма галузями, що свідчить про інфляцію, зростання цін на ресурси, сировину, матеріали та заробітну плату, підвищення цін на енергоресурси тощо. Особливе зростання загальних витрат спостерігається у 2021 р. – після пандемії та у 2023 р. – після початку повномасштабної війни, що свідчить про вимушену і достатню витратну адаптацію підприємств до нових умов.

Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг) протягом останніх років займає найбільшу питому вагу у структурі витрат підприємства, зокрема у 2023 р.: виробництво пластмасових виробів – 83,37%, виробництво вогнетривких виробів – 79,86%, виробництво будівельних матеріалів із глини – 71,66%, виробництво цементу, вапна та гіпсових сумішей – 73,57% та виробництво будівельних металевих конструкцій і виробів – 86,54%. Собівартість продукції значною мірою залежить від енергоємності виробництва, а у менш енергоємних галузях частка собівартості у загальних витратах є нижчою.

Основні фінансові результати діяльності підприємств з виробництва будівельних матеріалів та виробів у 2015 – 2024 рр. продемонстровано у таблиці 4.

Наведені дані у свідчать про динаміку фінансових результатів діяльності підприємств з виробництва будівельних матеріалів та виробів. Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) є максимальним у 2023 р. у таких галузях, як виробництво пластмасових виробів – 84150,4 млн. грн; виробництво будівельних металевих конструкцій і виробів – 30615,3 млн. грн. За іншими галузями найвищим є цей показник у 2021 р., зокрема – виробництво вогнетривких виробів – 5731,0 млн. грн; виробництво будівельних матеріалів із глини – 11697,1 млн. грн; виробництво цементу, вапна та гіпсових сумішей – 25792,7 млн. грн; виготовлення виробів із бетону, гіпсу та цементу – 59556,6 млн. грн. Найбільше зростання чистого доходу у 2023 р. в порівнянні з 2015 р. спостерігається на підприємствах з будівельних металевих конструкцій і виробів на 316,11%.

Прибуток до оподаткування аналізованих підприємств має позитивну динаміку, і протягом 2015 – 2024 рр. Що ж стосується чистого прибутку (збитку), то у деяких секторах спостерігаються значні його коливання, особливо це стосується підприємств з виробництва цементу, вапна та гіпсових сумішей, де у 2022 р. спостерігається збиток у розмірі (-5293,8) млн. грн, а у 2023 відбулося зростання до 1007,4 млн. грн, така ж ситуація спостерігається на підприємствах з виготовлення виробів із бетону, гіпсу та цементу, де у 2022 р. збиток становив (-1223,5) млн. грн, а у 2023 р. прибуток склав 3005,0 млн. грн. Стабільне зростання ситого прибутку спостерігається у галузі з виробництва будівельних металевих конструкцій і виробів з (-993,5)

млн. грн у 2015 р. до 1283,3 млн. грн у 2023 р. Динаміка основних показників діяльності вітчизняних промислових підприємств суттєво залежить від трансформацій макроекономічного середовища, змін ринкової кон'юнктури, військово-політичної ситуації тощо. Динаміка фінансових показників підприємств з виробництва будівельних матеріалів та виробів є наслідком кризи безпеки, що значно впливає на їх ринковий потенціал і потребує адаптації до нових викликів. Чим більш безпечні умови і наявна можливість реалізації стратегічних планів, тим краще реалізують підприємства свій ринковий потенціал. Тому питання економічної безпеки надзвичайно актуальні

Таблиця 4

Основні фінансові результати діяльності підприємств з виробництва будівельних матеріалів та виробів у 2015 – 2024 рр., млн. грн*

Вид економічної діяльності	Роки								
	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)									
Виробництво пластмасових виробів	33735,2	41676,9	48846,7	56201,6	56273,5	59055,0	76426,9	67964,4	84150,4
Виробництво вогнетривких виробів	2086,6	2690,1	3623,9	4822,3	5255,3	4546,5	5731,0	2702,1	3992,2
Виробництво будівельних матеріалів із глини	6547,4	7119,6	8615,2	9483,5	9251,5	9043,0	11697,1	6559,4	10089,4
Виробництво цементу, вапна та гіпсових сумішей	10962,3	13579,2	15940,5	17750,3	20622,8	21870,7	25792,7	15764,6	25325,5
Виготовлення виробів із бетону, гіпсу та цементу	19033,9	24381,9	31099,7	36753,7	40847,7	45046,1	59556,6	33622,7	52193,4
Виробництво будівельних металевих конструкцій і виробів	7357,5	8758,8	12253,9	17573,8	22099,7	17960,9	28129,2	19392,1	30615,3
Прибуток до оподаткування підприємств									
Виробництво пластмасових виробів	1457,9	2609,9	2660,7	3472,6	3514,1	3438,2	4326,3	4033,8	6295,5
Виробництво вогнетривких виробів	35,4	161,2	177,5	234,9	154,8	90,1	183,4	58,8	64,4
Виробництво будівельних матеріалів із глини	409,1	584,7	696,5	1157,0	1611,7	271,5	1420,8	99,1	802,9
Виробництво цементу, вапна та гіпсових сумішей	190,1	991,2	1108,5	794,6	6092,0	2247,5	5106,3	1086,7	2291,9
Виготовлення виробів із бетону, гіпсу та цементу	870,2	1283,2	1680,8	1966,4	3577,5	2580,3	4201,3	1409,2	4404,8
Виробництво будівельних металевих конструкцій і виробів	335,9	342,5	567,3	1186,9	1880,3	981,2	1668,9	1083,9	1825,5
Чистий прибуток (збиток)									
Виробництво пластмасових виробів	-1110,9	1480,5	1926,6	2846,5	2696,6	1084,1	2318,6	850,2	4547,2
Виробництво вогнетривких виробів	-140,1	111,6	131,2	186,7	92,7	-163,3	43,8	-76,5	-94,0
Виробництво будівельних матеріалів із глини	-1109,7	-90,8	-112,7	919,0	1403,4	-639,9	1057,4	-1622,5	424,2
Виробництво цементу, вапна та гіпсових сумішей	-5602,3	-1048,7	-798,3	-372,4	5200,7	-1022,2	3924,6	-5293,8	1007,4
Виготовлення виробів із бетону, гіпсу та цементу	-1055,8	364,2	637,3	1392,6	2936,1	1289,6	3060,9	-1223,5	3005,0
Виробництво будівельних металевих конструкцій і виробів	-993,5	-388,2	-53,1	626,9	1359,0	228,9	1171,1	446,7	1283,3

*сформовано автором за [10, 11]

Узагальнену еволюцію зовнішнього середовища в Україні, що враховує три основні типи викликів та відповідні управлінські реакції у контексті забезпечення економічної безпеки підприємств наведено на рис. 3.

Наведена інформація на рисунку може слугувати своєрідною «дорожньою картою», яка дозволяє розуміти не лише трансформації зовнішнього середовища, які вже відбулися, а й передбачати майбутні виклики. Окрім того, він може бути використаний для ретроспективного аналізу та формування адаптивних стратегій з метою реалізації ринкового потенціалу підприємства та забезпечення економічної безпеки.

Разом з тим, результати аналізу макроекономічного середовища та виявленні тенденції його трансформації потребують конкретизації на мікрорівні. Оцінювання результатів функціонування промислових підприємств в умовах посилення зовнішніх викликів доцільно здійснювати на прикладі реальних суб'єктів господарювання. Це дозволить визначити рівень їх ринкового потенціалу (місткість «доступного» ринку, здатність генерувати та утримувати попит, конкурентні позиції) і обґрунтувати заходи щодо його реалізації з урахуванням вимог економічної безпеки.

ВИСНОВКИ З ДАНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

Ринковий потенціал надзвичайно важливий в сучасних умовах високої конкуренції. Правильне визначення цільового сегменту ринку та розробка ефективної політики функціонування у межах такого сегменту, дозволяють реалізувати всі наявні можливості та забезпечити достатній рівень економічної безпеки підприємства

[12–14]. Однак потребують подальших ґрунтовних досліджень механізми реалізації ринкового потенціалу, особливо з урахуванням повномасштабної війни та нових загроз.

Рис. 3. Еволюція зовнішнього середовища в Україні та відповідні управлінські реакції у контексті реалізації ринкового потенціалу та забезпечення економічної безпеки підприємств*

*побудовано автором

Література

1. Берсуцький А. Я. Роль ринкового потенціалу в стратегічному управлінні підприємством // Економічний вісник НГУ. 2006. № 4. С. 65–71.
2. Головчук Ю. О., Стадник В. В., Іжевський П. Г. Маркетинг взаємодії в розвитку інноваційного та ринкового потенціалу підприємства // Ефективна економіка. 2018. № 2. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/2_2018/7.
3. Перерва П., Кучинський В. Розвиток ринкового потенціалу підприємств на основі формування та використання людського капіталу // Економічний журнал Одеського політехнічного університету. 2019. № 3(9). С. 94–103. URL: <https://economics.opu.ua/ejopu/2019/No3/94.pdf>.
4. Турило А. А. Потенціал підприємства: сутність та методологічні підходи до визначення // Economics Bulletin. 2014. № 3. С. 65–71.
5. Індекс інфляції в Україні [Електронний ресурс]. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/index/inflation/>.
6. Державна служба статистики України. Кількість діючих підприємств за видами економічної діяльності у розрізі регіонів за 2014–2022 роки [Електронний ресурс]. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>.
7. Державна служба статистики України. Обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг) суб'єктів господарювання за видами економічної діяльності у розрізі регіонів (2014–2023) [Електронний ресурс]. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>.
8. Державна служба статистики України. Індекси промислової продукції за видами діяльності та основними промисловими групами (ОПГ) за 2013–2024 роки [Електронний ресурс]. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2007/pr/prm_ric/prm_ric_u/arh_ipv_u.html.
9. Державна служба статистики України. Формування чистого прибутку (збитку) підприємств за видами економічної діяльності з розподілом на великі, середні, малі та мікропідприємства (без урахування банків) за 2011–2023 роки [Електронний ресурс]. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/sze_20.htm.
10. Державна служба статистики України. Прибуток до оподаткування підприємств за видами економічної діяльності у розрізі регіонів (без урахування банків) за 2014–2023 роки [Електронний ресурс]. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/sze_20.htm.
11. Державна служба статистики України. Формування чистого прибутку (збитку) підприємств за видами економічної діяльності з розподілом на великі, середні, малі та мікропідприємства (без урахування банків) за 2011–2023 роки [Електронний ресурс]. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/sze_20.htm.
12. Havlovska N., Matiukh S., Asamoah-Kyeremeh J., Rudnichenko Y., Lopatovskyi V. Marketing Tools to Ensure the Economic Security of the Enterprise: Assessment and Modelling // TEM JOURNAL – Technology, Education, Management, Informatics. 2025. Vol. 14 (4). P. 3320–3330.
13. Kryvdyk V., Rudnichenko Y., Havlovska N., Matiukh S., Harbusiuk V., Samborska O. Implementation of Modern Management Technologies in Enterprise Economic Security // TEM JOURNAL – Technology, Education, Management, Informatics. 2023. Vol. 12 (4). P. 2137–2143.
14. Samborska, O., Rudnichenko, Y., Matiukh, S., Havlovska, N. Methodology for Assessing the State of Business Processes in Terms of Their Impact on the Economic Security of the Enterprise. In: Semenov, A., Yepifanova, I., Kajanová, J. (eds) Data-Centric Business and Applications. Lecture Notes on Data Engineering and Communications Technologies. 2025. Vol 240. Springer, Cham. P. 297–318.

References

1. Bersutskyi A. Ya. Rol rynkovoho potentsialu v stratehichnomu upravlinni pidpryemstvom // Ekonomichnyi visnyk NHU. 2006. No 4. S. 65–71.
2. Holovchuk Yu. O., Stadnyk V. V., Izhevskiy P. H. Marketynh vzaemodii v rozvytku innovatsiinoho ta rynkovoho potentsialu pidpryemstva // Efektyvna ekonomika. 2018. No 2. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/2_2018/7.
3. Pererva P., Kuchynskiy V. Rozvytok rynkovoho potentsialu pidpryemstv na osnovi formuvannia ta vykorystannia liudskoho kapitalu // Ekonomichnyi zhurnal Odeskoho politekhnichnoho universytetu. 2019. No 3(9). S. 94–103. URL: <https://economics.opu.ua/ejopu/2019/No3/94.pdf>.
4. Turylo A. A. Potentsial pidpryemstva: sutnist ta metodolohichni pidkhody do vyznachennia // Economics Bulletin. 2014. No 3. S. 65–71.
5. Indeks inflatsii v Ukraini [Elektronnyi resurs]. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/index/inflation/>.
6. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. Kil'kist diiuchykh pidpryemstv za vydamy ekonomichnoi diialnosti u rozrizi rehioniv za 2014–2022 roky [Elektronnyi resurs]. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>.
7. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. Obsiah realizovanoi produktsii (tovariv, posluh) subiektiv hospodariuvannia za vydamy ekonomichnoi diialnosti u rozrizi rehioniv (2014–2023) [Elektronnyi resurs]. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>.
8. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. Indeksy promyslovoi produktsii za vydamy diialnosti ta osnovnymy promyslovymy hrupamy (OPH) za 2013–2024 roky [Elektronnyi resurs]. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2007/pr/prm_ric/prm_ric_u/arh_ipv_u.html.
9. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. Formuvannia chystoho prybutku (zbytku) pidpryemstv za vydamy ekonomichnoi diialnosti z rozpodilom na veliki, seredni, mali ta mikropidpryemstva (bez urakhuvannia bankiv) za 2011–2023 roky [Elektronnyi resurs]. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/sze_20.htm.
10. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. Prybutok do opodatkuvannia pidpryemstv za vydamy ekonomichnoi diialnosti u rozrizi rehioniv (bez urakhuvannia bankiv) za 2014–2023 roky [Elektronnyi resurs]. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/sze_20.htm.

-
11. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. Formuvannia chystoho prybutku (zbytku) pidpriemstv za vydamy ekonomichnoi diialnosti z rozpodilom na velyki, seredni, mali ta mikropidpriemstva (bez urakhuvannia bankiv) za 2011–2023 roky [Elektronnyi resurs]. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/sze_20.htm.
 12. Havlovska N., Matiukh S., Asamoah-Kyeremeh J., Rudnichenko Y., Lopatovskyi V. Marketing Tools to Ensure the Economic Security of the Enterprise: Assessment and Modelling // TEM JOURNAL – Technology, Education, Management, Informatics. 2025. Vol. 14 (4). P. 3320–3330.
 13. Kryvdyk V., Rudnichenko Y., Havlovska N., Matiukh S., Harbusiuk V., Samborska O. Implementation of Modern Management Technologies in Enterprise Economic Security // TEM JOURNAL – Technology, Education, Management, Informatics. 2023. Vol. 12 (4). P. 2137–2143.
 14. Samborska, O., Rudnichenko, Y., Matiukh, S., Havlovska, N. Methodology for Assessing the State of Business Processes in Terms of Their Impact on the Economic Security of the Enterprise. In: Semenov, A., Yepifanova, I., Kajanová, J. (eds) Data-Centric Business and Applications. Lecture Notes on Data Engineering and Communications Technologies. 2025. Vol 240. Springer, Cham. P. 297–318.